

**PSIHOLOGIE
PRACTICĂ
PENTRU
PĂRINȚI**

COLECȚIE COORDONATĂ DE

Victor Popescu

TREI

Cine-i șeful aici?

Sfaturi pentru părinții copiilor-tirani

MARCEL RUFO, PHILIPPE DUVERGER

Traducere din limba franceză de

Alexandra Talaș

EDITORI:

Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu

DIRECTOR EDITORIAL:

Magdalena Mărculescu

REDACTARE:

Victor Popescu

DESIGN COPERTĂ: Faber Studio

FOTO COPERTĂ: @Fertnig/Getty Images

DIRECTOR PRODUȚIE:

Cristian Claudiu Coban

DTP:

Gabriela Anghel

CORECTURĂ:

Dușa Udrea-Boborel
Irina Mușătoiu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**RUFO, MARCEL**

Cine-i șeful aici? : sfaturi pentru părinții copiilor-tirani / Marcel Rufo,

Philippe Duverger ; trad. din lb. franceză de Alexandra Talaș. - București : Editura
Trei, 2024

Conține bibliografie

ISBN 978-606-40-2302-5

I. Duverger, Philippe

II. Talaș, Alexandra (trad.)

159.9

Titlu original: Qui commande ici ? Conseils aux parents d'enfants tyrans

Autori: Philippe Duverger & Marcel Rufo

Copyright © S.N. Éditions Anne Carrière, Paris, 2018

Publié par l'intermédiaire de Milena ASCIONE, BOOKSAGENT - France (www.booksagent.fr)

© Editura Trei, 2024

pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeu 1. **C.P.** 0490, București

Tel.: +4 021 300 60 90; **Fax:** +4 0372 25 20 20

E-mail: comenzi@edituratrei.ro

www.edituratrei.ro

Cuprins

<i>Introducere</i>	17
1. Părinți dornici să înțeleagă	21
2. Câteva repere specifice pentru dezvoltarea copilului	29
3. De la 0 la 3 ani	35
4. Copii prețioși, copii cu orice preț	62
5. De la 3 la 6 ani	75
6. Problema autorității	91
7. De la 6 la 12 ani	112
8. De la 12 la 15 ani	154
9. Copii cu potențial ridicat	190
10. Adolescenți cu vârsta de peste 15 ani	215

*Pentru Louise,
„tirana“ mea preferată
M.R.*

*Ochii săi nepăsători au, iată, duritatea unui tiran
năvălit în rele încă din copilărie.*

Racine, *Britannicus*

*Tirania în Evul Mediu a început cu libertatea. Nimic
nu începe fără ea.*

Michelet, *Istoria Franței*

Dragul meu Philippe,

Propunerea mea îți va stârni cu siguranță curiozitatea: am nevoie de ajutorul tău pentru a analiza, într-un mod critic, disciplina noastră: psihiatria copilului și a adolescentului. De ce?

Timp de câteva decenii, lucrările lui Serge Lebovici, Michel Soulé, René Diatkine, Roger Misès și Didier Duché, printre alții, ne-au arătat că simptomele la copii au o semnificație pe care este important să o înțelegem. Françoise Dolto, cu talentul ei de popularizatoare a acestor idei, a reușit să inculce unui număr mare de persoane dorința de a interpreta toate aceste comportamente. Ca rezultat, în zilele noastre, trebuie să-i înțelegi pe copii și să negociezi cu ei, mai ales atunci când se împotrivesc. Și am observat că mulți dintre copiii pe care îi întâlnesc în cadrul consultațiilor mele au devenit adevărați tirani.

La rândul său, Terry Brazelton ne-a învățat că bebelușul nu este doar receptor al mesajelor pe care i le trimitem, ci și emițător. Chiar și cei mai mici dintre ei, departe de a fi reduși la un tract digestiv, sunt acum considerați ca deținători de abilități. Prin urmare, dezvoltarea armonioasă a copiilor depinde de interacțiunea dintre părinți și copii. Astfel, progresul copiilor de astăzi este mai mare decât în trecut, datorită contactului îmbunătățit care s-a stabilit cu aceștia. Tații sunt implicați în sarcinile de îngrijire și îi felicităm pentru acest lucru. Dar am uitat mesajul fundamental al lui René Spitz despre faza de opoziție, care se dezvoltă în jurul lunii a 18-a, și care este un organizator fundamental al dezvoltării copiilor. Cu sfaturile noastre privind ascultarea și toleranța, le-am deschis un nou spațiu: prin

extinderea acestei faze de opoziție, ei pot acum să-și persecute părinții după bunul lor plac. Își duc părinții de nas, să nu mai vorbim de bunici! Când încercăm să-i sancționăm pentru acest lucru, le spunem întotdeauna: „Gata, ajunge acum... te iubesc“. Copiii aud doar a doua parte a propoziției.

Domnesc, atotputernici, subminând momentele vieții de zi cu zi: ora de culcare, mesele, jocurile, curățenia etc. Cu bunele lor abilități de limbaj, nu sunt departe de a adopta un comportament de preadolescenți, chiar dacă au doar 3 ani! Din fericire, grădinița îi va sprijini pe acești părinți rătăciți care au abandonat orice poziție de autoritate. Dacă și-ar putea certa odraslele un pic mai mult! Palmele la fund — nici să n-auzim de ele! — sunt emblematice pentru această schimbare de epocă. Trebuie excluse din domeniul educației, pentru că arată o mare neputință, mai ales atunci când copilul, privind direct în ochii părintelui care i-a aplicat o palmuță, declară: „Nu mă doare, nu mă doare, c-am mâncat fasole tare!“

Evident, tirania se regăsește și la alte vârste. În școala primară, de exemplu, copilul encopretic, care face pe el, își tiranizează grav familia și pe cei din jurul său. Și cum să nu menționăm apoi tirania exercitată prin comportamentele de dependență în rândul adolescenților: dependența de jocurile video, refuzul de a merge la școală, fuga de acasă sau automutilările? Toate aceste comportamente pun în pericol organizarea și armonia familiei.

Așadar, Philippe, crezi că am putea explica acest fenomen prin cazuri clinice? Eu îți povestesc, tu comentezi și viceversa. Acest lucru ar putea contribui la schimbarea a ceea ce am creat parțial. Să îi ajutăm pe părinți să înțeleagă că există frustrări necesare — și insist asupra lor. Pe scurt, ar trebui să încercăm să obținem un respect reciproc printr-o mai bună dezvoltare socială și relațională a copiilor.

Mă bazez pe tine, sper că vei accepta propunerea mea și abia aștept să transmitem acest mesaj părinților care se află în prezent sub jugul acestor noi tirani.

Cu prietenie,

Rufo

Dragul meu Marcel,

Îți mulțumesc pentru scrisoare și pentru propunerea pe care mi-ai făcut-o. Nu mă surprinde, mai ales că, într-adevăr, copiii pe care îi întâlnim astăzi sunt diferiți. Și cred că trebuie să regândim disciplina noastră, psihiatria copilului și adolescentului.

Copiii pe care i-am întâlnit între anii 1960 și 1980 (în perioada pe care noi, francezii, o numim „cei treizeci de ani glorioși“) nu seamănă deloc cu copiii pe care îi vedem astăzi în cabinetele noastre. Mizele nu mai sunt chiar aceleași; paradigmele educaționale nu mai sunt cele de altădată. Pentru că, înainte de anii 1970, scopul educației era „să fii bine crescut“, pe când astăzi obiectivul este „să fii fericit“. Dar ce înseamnă să fii fericit?

În prezent, vedem din ce în ce mai mulți copii care pot fi calificați drept „tirani“, copii ale căror exigențe vizează iar și iar diversele sfere ale vieții, până în punctul în care își forțează părinții să își reorganizeze viața în funcție de dorințele lor. Ierarhia familială nu pare să mai fie respectată. Părinții nu mai au posibilitatea de a decide sau de a stabili regulile educaționale pe care și le doresc. Este un infern domestic!

Și nici în afara familiei nu este mai bine. „Mici despoți“, „adevărați dictatori“... Așa îi apelează unii profesori sau educatori, într-un mod nu tocmai delicat. Unii psihologi merg chiar și mai departe și par fascinați de acești copii-tirani; acești specialiști precizează că „munca lor de subminare este o formă de artă“! Toate acestea dezvăluie neînțelegerea și neputința adulților care se confruntă în fiecare zi cu copii și adolescenți din ce în ce mai duri. Dar cum a ajuns un copil atât de drăguț să se transforme într-un

adevărat tiran? Cum ajung unii părinți să se pună la dispoziția unui mic suzeran? Mai mult decât atât, avem oare dreptul să vorbim despre „tirani“, de ca și cum comportamentul copilului face parte dintr-o strategie sau dintr-un complot, de ca și cum nu ar fi decât o ființă care trebuie pedepsită și subjugată?

După cum subliniezi și tu, pentru mult timp am proclamat că toți copiii au nevoie să fie ascultați și înțeleși. Cred că acest lucru este încă valabil. Dar atunci când Dolto ne-a deschis cu înțelepciune ochii și ușa către o nouă înțelegere și a spus: „Bebelușul este o persoană“, nu cumva noi i-am supralicitat mesajul și am decis că „a fi o persoană“ îi conferea micuțului toate drepturile? Nu am contribuit oare la confuzie și nu am comis astfel o primă greșeală?

Desigur, bebelușul trebuie să fie considerat ca ființă de sine stătătoare și, prin urmare, ca subiect al dorințelor. Dar acest lucru nu înseamnă că trebuie să îi ascultăm toate dorințele sau să i le satisfacem pe toate. Pentru că în acest fel îl punem într-o poziție de omnipotență! Cu alte cuvinte, faptul că este o persoană nu înseamnă că are aceleași drepturi și obligații ca un adult. În acest caz, riscul este ca acesta să aibă întâietate față de adult și să devină un tiran, așa cum ai subliniat și tu.

Locul copilului în societatea noastră este extrem de paradoxal: pe de o parte, copilul este idealizat, i se acordă o importanță excesivă și este idolatrizat. Pe de altă parte, este din ce în ce mai mult considerat ca fiind o persoană care generează probleme și ale cărei nevoi de bază nu sunt respectate. Care este statutul său în cultura contemporană? Ce este această tiranie infantilă? Avem de-a face cu o problemă educațională sau cu una psihiatrică? Acest tip de comportament poate fi explicat printr-o intoleranță la frustrare sau prin carențe parentale combinate cu o tendință nocivă de a „psihologiza“ totul? Nu riscăm să inițiem mai degrabă un proces acuzator decât o dezbatere?

Cu siguranță, unii copii par mai degrabă egocentrici, profită de privilegii, au o toleranță scăzută la frustrare, caută plăceri imediate, nu îi respectă pe ceilalți și au multe dificultăți în a lua distanță față de ei înșiși... Dar nu există oare riscul ca acest tip de descriere să stabilească un profil tipic al vinovatului? Și nu riscă psihiatrul de copii să devină un profiler sau un judecător, așa încât opinia sa să devină parte dintr-un proces în care copilul riscă să fie condamnat? Este rolul unui psihiatru sau al unui psiholog să ofere lecții de bună purtare? Să restabilească autoritatea? Nu cumva există o confuzie între abordarea educațională și analiza psihologică? În același timp, și sunt de acord cu tine, excesul de comunicare și explicații par a fi dăunătoare și nu îmbunătățesc cu nimic situația.

Oricum ar fi, așa cum spui și tu, psihiatrii de astăzi, care lucrează cu copiii, nu pot evita să reflecteze asupra chestiunii autorității, în vederea depășirii confuziei care domnește între autoritate și putere, între supunere oarbă și ascultare. Trebuie să ne întrebăm de ce părinții se simt pierduți și se plâng de această lipsă de autoritate asupra copiilor lor. Ca și cum nu ar mai exista standarde sau consens la nivel înalt, care să le legitimeze acțiunile. Oare ei chiar nu mai au nimic de transmis? Această criză de transmitere le otrăvește literalmente relația cu copiii lor.

Accept cu mare plăcere propunerea ta de a discuta și de a reflecta critic asupra cazurilor acestor copii care sunt descriși ca tirani. Trebuie să revizuim anumite aserțiuni care ar fi putut duce la confuzii, să explicăm și să traducem anumite comportamente de omnipotență, să reflectăm asupra originilor și cauzelor anumitor situații de infern domestic și să le oferim părinților noi puncte de referință.

Eu îți povestesc, tu comentezi și viceversa. Ideea este minunată și stimulativă! Sunt alături de tine!

Cu prietenie,

Philippe

Introducere

„Când tații se obișnuiesc să-și lase copiii să facă ce vor, când fiii nu țin cont de vorbele lor, când profesorii tremură în fața elevilor lor și preferă să-i lingusească și când tinerii ajung să nesocotească legile, pentru că nu mai recunosc autoritatea a ceva sau a cuiva superior lor, aici este, în toată frumusețea și tinerețea, începutul tiraniei.“

Platon, *Republica*, VIII, 563c

Această carte pornește de la o constatare: copiii care ajung astăzi în clinicile de psihiatrie pediatrică nu seamănă deloc cu copiii din perioada „celor treizeci de ani glorioși“ (perioada boomului economic postbelic din Occident — *n.red.*). Ne întâlnim acum mai ales cu un număr semnificativ de copii-tirani, care înainte erau excepții.

Deși facem parte din două generații de psihiatri de copii și deși practicile noastre diferă, fenomenul ne ridică aceleași întrebări: sunt copiii-tirani rezultatul unor deficiențe educaționale sau consecința unor dificultăți psihologice? Ce ar sta la originea comportamentului tiranic pe care-l vedem tot mai des? Să fie oare lipsa unui cadru și a unor limite în educație, absența unei confruntări cu principiul realității? Sau aceste comportamente sunt doar expresia unei suferințe psihiatrice? O dezbatere amplă ni se deschide în față.

Auzim deseori spunându-se că, după secole de constrângeri și interdicții, societatea noastră a basculat spre un consum excesiv și un comportament atotpermisiv și a produs copiii-rege — un simptom al vremurilor noastre —, care sunt răsfățați în exces, dar nu sunt neapărat fericiți. Unii părinți confuzi, unii profesori și pediatri depășiți de situație pledează pentru o revenire la autoritate și la pedepsele de altădată, contrar moștenirii lui Françoise Dolto. Cu toții trag același semnal de alarmă: trebuie să ne întoarcem la elementele de bază ale autorității de altădată și să încetăm să mai fim toleranți în educație. În cadrul acestei mișcări, anumiți psihologi joacă rolul de consilieri de parenting, oferindu-le părinților rețete pentru a-și recăpăta așa-zisa autoritate asupra copiilor pe care îi descriu drept tirani. Transformându-se în consilieri parentali, aceștia oferă recomandări educaționale și lecții de bună conduită pentru „a educa fără vinovăție“. Cu toate acestea, descrierile comportamentale și regulile de conformare socială nu au rezolvat niciodată nimic.

Această viziune simplistă riscă să-l deruteze pe părinte, oarecum luat prin surprindere de copilul său, crezând că găsește răspunsuri la întrebările sale.

Este adevărat că unii copii din ziua de azi nu știu ce este autoritatea și nu suportă frustrarea; dar este acesta un motiv suficient pentru a susține teza alarmistă, conform căreia părinții din ziua de azi au renunțat să-și mai educe copiii și că aceștia din urmă sunt cu toții tirani în toată regula? Trebuie să avem grijă să nu generalizăm.

De asemenea, atribuirea acestor evoluții exclusiv eșecurilor educaționale este înșelătoare. Parentingul pozitiv și tot felul de sfaturi de bun-simț nu au rezolvat niciodată nimic. Limitarea listei de cadouri, faptul de a nu-ți imagina că ai născut un copil genial, de a nu renunța la regulile vieții de zi cu zi (a face ordine în cameră, a strânge masa etc.), faptul de a nu explica timp de

trei ore de ce permisiunea de a ieși în oraș se oprește la miezul nopții și, în final, de a-i spune copilului: „Da, te poți bucura de viață, dar există constrângeri” — nimic din toate acestea nu este nou și nu am auzit niciodată pe cineva spunând că limitele nu servesc la nimic.

Există o mare confuzie între abordarea axată pe educație și disciplină și reflecția psihologică. Cele două nu sunt în opoziție! Din contră, le putem aplica împreună. Nu trebuie să respingem una și să adoptăm alta; ci e bine să le includem în dezbateri! Deoarece comportamentul multora dintre copiii pe care îi întâlnim nu este rezultatul unor deficiențe educaționale, ci al unei suferințe pe care trebuie să o luăm în considerare. Pentru ei, nu este vorba despre o dificultate în a face față frustrării, ci despre o problemă în a-și găsi locul în cadrul unei dinamici familiale adesea perturbate.

După cum arată cazurile pe care le vom prezenta în continuare și pe care le vom comenta pe rând în această carte, suntem de acord că fiecare simptom clinic are un sens și merită să fie înțeles și analizat. Trebuie să aflăm de ce copiii sunt atât de tiranici față de cei din jurul lor. Trebuie să găsim suferința din spatele tiraniei, să o înțelegem și să o atenuăm. Acesta este scopul consultațiilor noastre: să ne angajăm într-o relație cu membrii familiei și să ne străduim să găsim o soluție prin sprijin reciproc pentru părinți și copil.

În prezentarea acestor cazuri, vom urmări ordinea cronologică a dezvoltării copilului, oferind în același timp câteva considerații tematice în capitole dedicate, de exemplu, chestiunii autorității sau relației dintre copiii-tirani și copiii cu potențial ridicat.

Unele dintre exemplele prezentate pot părea extreme, deoarece au necesitat un diagnostic de specialitate, dar am decis să le detaliem aici, pentru că suntem conștienți că, de multe ori,

patologicul oferă o mai bună înțelegere a normalului și că ele vor face lumină în viața de zi cu zi dificilă a părinților copiilor-tirani și a copiilor înșiși.

M.R. & Ph.D.